

**SEMANTIK LEKSIKAL DALAM
PERIBAHASA MELAYU**

OLEH

**INDIRAWATI @ INDRAWATI BT. HAJI ZAHID
NO. MATRIK : M 1834**

**TESIS BAGI MEMENUHI SYARAT
UNTUK MENDAPAT IJAZAH
SARJANA SASTERA**

**JABATAN PENGAJIAN MELAYU
FAKULTI SASTERA DAN SAINS SOSIAL
UNIVERSITI MALAYA
KUALA LUMPUR
1994/95**

Perpustakaan Universiti Malaya

A505991128

27.08.95

Dimikrofiksikan pada .....
12/4/95

SEKALUNG BUDI

Alhamdullilah, syukur ke hadrat Illahi, atas limpah karunianya yang telah menganugerahkan sepenuh kekuatan, ketabahan dan kesabaran yang jitu dalam diri pengkaji untuk menyiapkan kajian ini.

Setinggi-tinggi penghargaan kepada Prof. Madya Dr. Hashim Musa yang bertindak sebagai penyelia, penasihat serta pembimbing utama kepada kajian kursus dan merantau pengkaji sebagai anak didiknya untuk kursus ini.

Jutaan terima kasih kepada penyelia sementara pengkaji, Prof. Madya Ramli b. Nasir, yang sedia berkongsi buah fikiran, pemberian cadangan dan setiap maklumat yang banyak masa untuk meneliti kajian ini.

Tidak lupa, Prof. Dr. Nik Safiah Karim, En. Zaini Ahmad, En. Nuwairi Haizan yang telah memberikan sepenuh galakan kepada pengkaji untuk menyiapkan kajian.

Terima kasih tidak terhingga, kepada abang pengkaji, Mohamed. Ali Zahid, yang bersusah payah bersengkang mata, bagi memastikan kelincinan serta kelancaran urusan menaip dan mencetak disertasi ini tepat pada masanya.

Amat dihargai segala sumbangan pihak Perpustakaan Utama Universiti Malaya, Bahagian Pustaka Peringatan Za'ba, dan Perpustakaan Jabatan Pengajian Melayu.

Ahli keluarga, Haniff Teoh, Nuraina Teoh serta rakan-rakan yang memberikan sokongan, baik secara langsung atau tidak, dan mereka yang tidak tercatat namanya di sini, yang meniupkan erti kesabaran dalam diri pengkaji, benarlah bak kata pepatah Melayu, 'Sabar itu pohon yang pahit berbuah manis'. Atas kerjasama dan sokongan semua, hanya Allah sahaja yang dapat membalaunya.

*Indirawati @ Indrawati bt. Haji Zahid
Jabatan Pengajian Melayu
Universiti Malaya
Mei 1995*

ABSTRAK

Tesis ini merupakan satu kajian semantik leksikal dalam peribahasa Melayu. Peribahasa ialah satu bentuk rangkaikata yang indah dalam cabang khazanah kekayaan bahasa dalam Bahasa Melayu. Kajian ini menggunakan kaedah analisis komponen dalam mengupas seterusnya menggarap kumpulan makna konotatif leksikal kata nama yang terpilih.

Leksikal kata nama yang menjadi dasar kajian adalah terdiri daripada dua kumpulan, iaitu kata nama tumbuhan dan kata nama haiwan. Setiap kumpulan dibahagikan kepada dua subbahagian iaitu kata nama bahagian tumbuhan dan kata nama jenis tumbuhan dan bahagian-bahagiannya bagi kumpulan yang pertama. Kumpulan kata nama haiwan dan bahagian tubuh haiwan bagi kumpulan yang kedua.

Kajian ini memuatkan lapan bab. Bab I membincang dan menghuraikan perkara-perkara dasar kajian yang mencakupi latar belakang permasalahan, tujuan kajian, hipotesis, bahan kajian, kutipan data dan istilah-istilah yang digunakan.

Bab II merupakan latar belakang teori semantik yang membincangkan sejarah ilmu semantik, analisis komponen dan pecahan bahagian-bahagiannya, jenis perkaitan makna serta domain semantik.

Bab III dan IV merupakan bab analisis kata nama bahagian tumbuhan dan kata nama jenis tumbuhan dan bahagian-bahagiannya.

Bab V dan VI merupakan bab analisis kata nama haiwan dan bahagian tubuh haiwan.

Permakaan konotatif, perluasan makna dan perubahan golongan kata yang berlaku dianalisis dalam setiap bab analisis.

Setiap permakaan konotatif yang terhasil dikelompokkan dalam kumpulan perkaitan makna yang tertentu apabila komponen maknanya menunjukkan perkongsian ciri makna yang sama. Setiap kesimpulan bab analisis diperlihatkan tumpang tindih yang berlaku antara satu leksikal kata nama dan leksikal kata yang lain untuk berkongsi ~~sama~~ permakaan konotatif.

Bab VII adalah bab perbandingan yang membincangkan tumpang tindih kata nama tumbuhan dan haiwan yang merujuk kepada permaknaan konotatif yang sama. Bab VIII adalah bab penutup yang menyimpulkan keempat-empat bab analisis, iaitu rumusan jumlah data dan peratusan perubahan golongan kata dan cadangan kajian lanjutan yang boleh dilakukan.

ABSTRACT

This thesis is a lexical semantic study on Malay sayings and proverbs. Proverbs are beautiful phrasal forms in the rich treasury of Malay language. This study utilizes the method of componential analysis to dissect and then to bring forth selected connotative meaning groups of lexical nouns.

The lexical nouns which become the bulk of this study are divided into two groups, plant and animal nouns. Each group is divided into two sub-groups; plant parts and species and their divisions being the first sub-group. The grouping of animal nouns into their body parts and species make up the second group.

The study comprises eight chapters. The first chapter introduces basic concepts and incorporates the background research objectives, hypothesis, research materials, data collection and nomenclature used.

Chapter II covers the background of semantic theory, discussing the history of the semantics discipline, componential analysis and its divisions, types of relational meanings as well as semantic domains.

Chapter III and IV analyze the nouns of plant parts, species and their divisions.

Chapter V and VI analyze the nouns of animals and their body parts species and their divisions.

The connotative meaning, expansionary meaning and changes in the vocabulary are analyzed in each analysis chapter.

Each connotative meaning derived is lumped into the appropriate relational meaning groups whenever their componential meanings show the sharing of the same meaning characteristics. The summary of each analytical chapter shows that overlapping occurs between one lexical noun with another in their connotative meanings.

Chapter VIII is comparative chapter that discusses the overlapping plant and animal nouns which refer to the same connotative meanings. Chapter VIII, being the final chapter, summarizes all four analytical chapters, that is the summation of the total data and percentage of changes in the vocabulary and suggestions for further research.

Simbol-simbol yang digunakan

/ — atau

[ ] - komponen makna

± - sama ada (dan boleh mempunyai kedua-dua ciri makna)

+ - bercirikan makna

- tidak bercirikan makna

Penghargaan	i
Abstrak	iii
Abstract	vi
Simbol-simbol	viii

BAB 1 - Pendahuluan

1.1 Latar Belakang Teori	1
1.2 Tujuan Kajian	4
1.3 Hipotesis	5
1.4 Ruang Lingkup Dan Kaedah Kajian	8
1.5 Bahan Kajian	10
1.6 Kaedah Pengutipan Data	11
1.7 Takrif Istilah	13
1.7.1 Peribahasa	13
1.7.2 Leksikal Kata Nama	14
1.7.3 Kolokasi	15
1.7.4 Permakaan Denotatif	16
1.7.5 Permakaan Konotatif	17
1.7.6 Superordinat	17
1.7.7 Subordinat	18

1.7.8 Sinonim	19
1.7.9 Antonim	20
1.7.10 Kata Kerja	20
1.7.12 Kata Adjektif	21
1.7.13 Kata Makna Khusus	21

BAB 2
LATAR BELAKANG TEORI

2.1 Pendahuluan	22
2.2 Sejarah Perkembangan Ilmu Semantik	22
2.3 Analisis Komponen	34
2.4 Komponen-Komponen Semantik	37
2.4.1. Jenis-Jenis Komponen Semantik	38
2.4.1.1. Komponen Semantik Bersama	39
2.4.1.2. Komponen Semantik Kontrastik / Diagnostik	39
2.4.1.3. Komponen Semantik Tambahan	40
2.5. Jenis-Jenis Perkaitan Makna	41
2.5.1. Perkaitan Rangkuman	42

	43
2.5.2. Perkaitan Tumpang Tindih	43
	44
2.5.3. Perkaitan Saling Melengkapi	44
	45
2.5.4. Perkaitan Kontiguiti	45
	46
2.6. Domain Semantik	46
	50
2.7. Kesimpulan	50

BAB 3**SEMANTIK BAHAGIAN TUMBUHAN-TUMBUHAN
DALAM PERIBAHASA MELAYU**

3.1 Pendahuluan	51
3.2 Analisis Data	52
	52
3.2.1 Kata Akar	52
3.2.2 Kata Batang	59
3.2.3 Kata Benih	67
3.2.4 Kata Buah	70
3.2.5 Kata Bunga	77
3.2.6 Kata Dahan	91
3.2.7 Kata Daun	93
3.2.8 Kata Ranting	98
3.2.9 Kata Ruas	100

3.2.10	Kata Pucuk	105
3.2.11	Kata Umbut	112
3.3	Kesimpulan	114

BAB 4
SEMANTIK JENIS-JENIS TUMBUHAN
DAN BAHAGIAN-BAHAGIANNYA

4.1	Pendahuluan	120
4.2	Analisis Data	122
4.2.1	Kata Ara	123
4.2.2	Kata Asam	124
4.2.4	Kata Aur	129
4.2.4	Kata Bacang	141
4.2.5	Kata Balak	144
4.2.6	Kata Banir	147
4.2.7	Kata Beringin	149
4.2.8	Kata Biji	151
4.2.9	Kata Birah	152
4.2.10	Kata Cabai	158
4.2.11	Kata Cekur	160
4.2.12	Kata Cempedak	163
4.2.13	Kata Cendawan	168
4.2.14	Kata Delima	172

4.2.37	Kata Pisang	264
4.2.38	Kata Rotan	271
4.2.39	Kata Rumbia	278
4.2.40	Kata Rumput	280
4.2.41	Kata Sabut	288
4.2.42	Kata Saga	291
4.2.43	Kata Sirih	294
4.2.44	Kata Tebu	299
4.2.45	Kata Terung	314
4.2.46	Kata Ubi	317
4.2.47	Kata Ulam	320
4.3	Kesimpulan	325

BAB 5**SEMANTIK NAMA HAIWAN**

5.1	Pendahuluan	336
5.2	Analisis Data	341
5.2.1	Kata Anai-anai	341
5.2.2	Kata Anjing	344
5.2.3	Kata Ayam	359

4.2.15	Kata Duri	174
4.2.16	Kata Durian	180
4.2.17	Kata Enau	187
4.2.18	Kata Ijuk	192
4.2.19	Kata Inai	195
4.2.20	Kata Jangung	198
4.2.21	Kata Kacang	200
4.2.22	Kata Kaduk	203
4.2.23	Kata Kepayang	207
4.2.24	Kata Kiambang	208
4.2.25	Kata Labu	211
4.2.26	Kata Lalang	213
4.2.27	Kata Limau	217
4.2.28	Kata Mayang	219
4.2.29	Kata Mentimun	222
4.2.30	Kata Mumbang	226
4.2.31	Kata Nangka	229
4.2.32	Kata Nyiur	235
4.2.33	Kata Padi	243
4.2.34	Kata Peria	254
4.2.35	Kata Petai	256
4.2.36	Kata Pinang	259

5.2.4	Kata Babi	373
5.2.5	Kata Badak	378
5.2.6	Kata Bangau	379
5.2.7	Kata Bayan	381
5.2.8	Kata Belalang	382
5.2.9	Kata Belut	388
5.2.10	Kata Berudu	392
5.2.11	Kata Beruk	393
5.2.12	Kata Biawak	399
5.2.13	Kata Buaya	404
5.2.14	Kata Buntal	409
5.2.15	Kata Burung	413
5.2.16	Kata Cacing	421
5.2.17	Kata Cicak	428
5.2.18	Kata Elang	429
5.2.19	Kata Enggang	435
5.2.20	Kata Gagak	447
5.2.21	Kata Gajah	451
5.2.22	Kata Garuda	472
5.2.23	Kata Harimau	474
5.2.24	Kata Ikan	483
5.2.25	Kata Itik	495

5.2.26	Kata Kambing	505
5.2.27	Kata Kasturi	511
5.2.28	Kata Katak	513
5.2.29	Kata Kelkutu	519
5.2.30	Kata Keli	520
5.2.31	Kata Kelip-kelip	524
5.2.32	Kata Kepiting	525
5.2.33	Kata Kera	528
5.2.34	Kata Kerbau	535
5.2.35	Kata Kijang	550
5.2.36	Kata Kodok	555
5.2.37	Kata Kuang	556
5.2.38	Kata Kucing	560
5.2.39	Kata Kuda	566
5.2.40	Kata Kuman	570
5.2.41	Kata Kumbang	576
5.2.42	Kata Kura-kura	578
5.2.43	Kata Kutu	582
5.2.44	Kata Labah-labah	586
5.2.45	Kata Lalat	587
5.2.46	Kata Landak	594
5.2.47	Kata Langau	596

5.2.48	Kata Lebah	602
5.2.49	Kata Lembu	606
5.2.50	Kata Lintah	609
5.2.51	Kata Lotong	611
5.2.52	Kata Merak	614
5.2.53	Kata Monyet	616
5.2.54	Kata Murai	617
5.2.55	Kata Musang	621
5.2.56	Kata Naga	625
5.2.57	Kata Nangui	631
5.2.58	Kata Nyamuk	632
5.2.59	Kata Pacat	638
5.2.60	Kata Pelanduk	641
5.2.61	Kata Penyu	647
5.2.62	Kata Pijat-pijat	650
5.2.63	Kata Pipit	656
5.2.64	Kata Puyuh	664
5.2.65	Kata Rusa	669
5.2.66	Kata Semut	675
5.2.67	Kata Sepasin	681
5.2.68	Kata Sepat	683
5.2.69	Kata Sepatung	686

5.2.70	Kata Serigala	687
5.2.71	Kata Siamang	690
5.2.72	Kata Singa	691
5.2.73	Kata Siput	695
5.2.74	Kata Tekukur	696
5.2.75	Kata Tikus	698
5.2.76	Kata Tuma	704
5.2.77	Kata Tupai	708
5.2.78	Kata Udang	712
5.2.79	Kata Ular	714
5.2.80	Kata Ulat	731
5.2.81	Kata Umang-umang	734
5.3	Kesimpulan	738

BAB 6**KATA NAMA BAHAGIAN TUBUH HAIWAN**

6.1	Pendahuluan	761
6.2	Analisis Data	761
6.2.1	Kata Bulu	762

6.2.2 Kata Ekor	764
6.2.3 Kata Gading	771
6.2.4 Kata Hidung	779
6.2.5 Kata Tanduk	781
6.3 Kesimpulan	786

BAB 7**PERBANDINGAN**

7.1 Pendahuluan	791
7.2 Pengumpulan Data	791
7.3 Tumpang-tindih Permaknaan Konotatif	791
7.4 Kesimpulan	796

BAB 8**PEMUTUP**

8.1 Pendahuluan	797
8.2 Rumusan	797
8.3 Cadangan	802

Biblografi	804
Lampiran 1	812
Lampiran 2	950